

Posudek oponenta na bakalářskou práci

Jméno a příjmení studenta: Jiří Müller

Téma bakalářské práce: Reflexe moskevských procesů v československém tisku

Vedoucí práce: PhDr. Michal Pullmann, PhD.

Postoje československé, resp. české společnosti k Sovětskému svazu ve 30. letech 20. století jsou v odborné literatuře často zmiňovány jako jeden z velmi důležitých předpokladů pro následné úzké sepětí Československa s touto velmocí. Důkladný výzkum v této oblasti však přesto dosud v historiografii chyběl. Většina autorů se tak spokojila s poněkud stereotypními tezemi o sklonech českého prostředí sovětské poměry si idealizovat a bagatelizovat zprávy o aktuálních stalinských represích. Nekomunistická levice, a dokonce i značná část pravicových sil, se podle této zažitě představy rády nechaly svést tradičním rusofilstvím a mylným hodnocením stalinských čístek jako projevu konsolidace či dokonce demokratizace revolučního Ruska, aby si obhájily svou důvěru v Sovětský svaz jako spolehlivého spojence proti stále agresivnějšímu nacistickému Německu. Jak například ukázal Ivan Pfaff, byli to paradoxně jen málo početní příslušníci krajní levice, vyloučení z KSČ pro nesouhlas se stalinistickým kursem, kteří poukazovali na skutečnou podstatu dění v SSSR. Nekriticky pozitivní obraz Sovětského svazu tak podle této představy velká část společnosti akceptovala již před druhou světovou válkou. Práce Jiřího Müllera je velice cenným příspěvkem, jelikož právě do tohoto zažitého výkladu vnáší nové světlo a jednoznačný pohled problematizuje.

V první řadě bych vyzdvihl přehledné a promyšlené strukturování textu. V úvodních kapitolách autor stručně vysvětlil dvojí kontext svého tématu: 1) situaci v Sovětském svazu v době tzv. velkého teroru a základní faktografii o moskevských procesech; 2) československo-sovětské vztahy na pozadí mezinárodní situace v letech 1935–1938. V dalších dvou kapitolách vymezil pramennou základnu a popsal své výzkumné metody. I když v této pasáži působí výklad poněkud školometsky, je z další části práce zjevné, že se J. Müllerovi metodologická příprava vyplatila. Dokázal se totiž zdařile vyhnout některým chybám začínajících historiků, jako je přílišná popisnost a závislost na prameni. V této souvislosti je třeba také zmínit kvalitní výběr sekundární literatury týkající se metod práce s tiskem.

Výběr novinových titulů je pro zkoumání daného fenoménu veskrze reprezentativní. Do hloubky poučen o československém meziválečném tisku zařadil J. Müller do analyzovaného souboru tituly s největším nákladem a pokrývající hlavní část politického spektra (vyloučil pouze krajní pravici). Zaměřil se přitom pouze na české noviny, jelikož, jak předeslal, omezil práci na výzkum českého prostředí.

Analýze tisku se autor věnuje v páté až osmé kapitole. Zabývá se základními otázkami, zda československý tisk obviněním skutečně věřil, jak je interpretoval, jak je hodnotil z morálního hlediska a co z procesů vyvozoval pro další vývoj československo-sovětského spojení. Dále J. Müller vznesl otázku, jak procesy ovlivnily celkový obraz SSSR a jak se projeví v hodnocení úlohy J. V. Stalina. Zvláštní pozornost pak autor zaměřil na proces s vojenskými představiteli v čele s maršálem Tuchačevským. Československý tisk sledoval tento proces v souvislosti s bojovou připraveností Rudé armády a její schopností dostát spojeneckým závazkům.

Domnívám se, že J. Müller ze své analýzy vyvodil několik zajímavých závěrů. Většina denního tisku projevovala starost o stabilitu a bojovou sílu Sovětského svazu. Vyjadřovala taktéž přání, aby československý spojenec směřoval ve vnitřní politice k demokratizaci a v zahraniční politice si uchoval orientaci na západní demokracie. Zároveň však nelze vůbec hovořit o tom, že by většinovou tendencí byla důvěra ve vykonstruované procesy. Naopak převládaly skepse vůči obviněním a nevěrohodným doznáním souzených, pohoršení nad zmanipulovaným průběhem procesů a nad tvrdostí rozsudků. Přesto však většina analyzovaných textů zároveň vyjadřovala přesvědčení, že vývoj v Sovětském svazu jde pozitivním směrem a že Stalinovo vypořádání se s opozicí je nutným, i když brutálním krokem na této cestě.

Práci J. Müllera tedy hodnotím veskrze pozitivně. Nicméně musím konstatovat i některé její nedostatky. V první řadě je škoda, že autor nevyužil více kvantitativní analýzu, o které ostatně píše v kapitole o metodách. Z textu se tak v zásadě dozvíme jen náznakem, jaký prostor český tisk vlastně moskevským procesům věnoval. Autor se k tomu vyjadřuje vlastně jen v případě procesu s N. Bucharinem, který byl zastíněn Anšlusem Rakouska. Málo vysvětlená otázka frekvence a četnosti článků se také projevuje v otázce rozdílů mezi jednotlivými listy. Věnovaly se všechny hlavní deníky procesům ve stejné míře a stejně dlouhou dobu? Existovaly nějaké rozdíly mezi orgány levicových stran, orgány stran pravicových a nezávislými tituly? Postrádal jsem také do značné míry vysvětlení nuancí v hodnocení jednotlivých listů

a otázku po motivaci a názorových východiscích jejich tvrzení. Nepřesvědčivě tak například působí, když autor ztotožní rovinu argumentace u Rudého práva a Národních listů, jestliže se oba listy vyjadřovaly pochvalně o likvidaci starých členů bolševické strany (s. 49). Obdobně pak autor postupuje i v případě srovnání Rudého práva s lidoveckými Lidovými listy, které mimo jiné kvitovaly, že se z údajných zločinů zodpovídají osoby židovského původu (s. 49–50).

Další otázkou, kterou autor v práci vůbec nebere v potaz, je československá cenzura. Do jaké míry bylo vlastně možné, aby tisk kritizoval zahraniční politiku, případně napadal spojenecký stát? Neovlivnilo by to potom i obraz, jak o SSSR referoval agrární tisk či Národní listy?

Považuji rovněž za nevyužitou příležitost, že se autor nepokusil zjistit totožnost autorů článků. Kromě F. Peroutky a několika málo dalších komentátorů totiž velká část z nich signovala své texty pouze šifrou. V případě pseudonymu to mohlo vést autora i k omylu, když například označil moskevského dopisovatele Rudého práva jako G. Friedricha (s. 70.) Tento pseudonym totiž užíval Bedřich Geminder, tehdy čelný pracovník aparátu Kominterny a tajemník G. Dimitrova.

Za méně zdařilé pokládám kapitoly, které vycházejí ze sekundární literatury. Stylisticky jsou dosti kostrbaté a místy v nich postrádám logickou návaznost. V části věnované československo-sovětským vztahům se autor dopustil několika omylů a nepřesností. Například není správné tvrzení, že po atentátu na L. Barthoua, orientoval nový ministr zahraničí Francie P. Laval svou politiku na Německo. Není také přesné, že oživení spolupráce mezi Francií a SSSR bylo výsledkem diplomatického tlaku malodohodových států (s. 15). V této kapitole také autor důsledně nazývá E. Beneše Eduardem místo Edvardem.

V kapitole o Tuchačevského procesu, stejně jako o Velkém teroru, mohl J. Müller dle mého soudu vycházet z více reprezentativní sekundární literatury. Domnívám se, že publicistická práce názorově vyhraněného spisovatele Jana Beneše o dějinách VKS(b) není zrovna základní faktografickou příručkou historika. Kniha jugoslávského (slovinského) historika dělnického hnutí Marjana Britovšeka Stalinův teridor (původně vydaná v roce 1984) sice dodnes určitou hodnotu má, ovšem vzhledem k dobově podmíněnému způsobu výkladu i spíše popularizačnímu formátu by asi v analýze tohoto druhu hlavním referenčním zdrojem být neměla. Vždyť v uplynulých dvaceti letech vyšla celá řada nových prací založených na studiu

v sovětských archivech, k nimž v tomto rozsahu neměl Britovšek přístup. Za spolehlivý zdroj informací také nelze považovat povrchní Titovu biografii J. Ridleyho. Jisté nepřesnosti se také vyskytují v kapitole o Kominterně (Stalin nesdílel potřebu světové revoluce, s. 80; KSCČ se po roce 1935 obrátila „proti“ německé menšině, s. 81; „hřebíky do rakve“ Kominterny byla mnichovská dohoda a pakt Molotov-Ribbentrop, s. 82; Kominternu „časem nahradilo Komunistické informační byro“, s. 82).

V textu se rovněž vyskytuje poměrně velké množství překlepů a několik pravopisných chyb – zejména ve shodě podmětu s přísudkem a v koncovkách adjektiv (např. s. 76).

Nicméně podotýkám, že pozitiva, která jsem uvedl v první části posudku, vysoce nad zmíněnými výhradami převažují. Práci J. Müllera považuji za velmi zdařilou a zcela vyhovující požadavkům kladeným na bakalářskou práci. Doporučuji ji proto k obhajobě a navrhuji hodnocení velmi dobře.

V Praze, dne 14. června 2012

PhDr. Ondřej Vojtěchovský, PhD.